

Ausztriai Egyesült Államok és Nagy-Románia

INFOGRAFIKA: KRÓNIKA

Ebben az évben van a százéves évfordulója, hogy Erdély annak az entitásnak a részévé vált, amit ma Nagy-Romániának nevezünk. Románként és erdélyiként nincs okom örömteljes ünneplésre, ellenkezőleg, szomorú vagyok. Ha élet volna 1918-ban, és előrelátom a bukaresti rezsimék inkompetenciáját, arcátlanságát és korrupsztását, néhány pillanatig határozatlanság fogott volna el, hogy egy Dámbóvitaparti, balkáni típusú, inkompetens és korrump vagy egy agresszív elmagyarosító kampányt folytató budapesti kormány közül válasszak.

Mert mit tudott felkínálni Bukarest az erdélyi románoknak a román nyelv dominanciáján kívül? Vajon 1918-ban a legjobb alternatívát választottuk Erdély számára? Vajon miként mutatna Erdély, ha nem következne be az első világháború? És mivel magyarázható a magyaroknak az az óhaja, hogy elmagyarosítsák a nem magyar etnikai csoportokat?

Visszatekintve a múltba, a megfelelő válasz megtalálása érdekében figyelembe kell vennünk az 1789-es francia forradalom egyik következményét, mégpedig a nacionalizmus, valamint a nemzeti alapon nyugvó állam eszméjének megszületését. A magyarok a francia forradalom révén a nemzeti egység eszméjét felkaroló politikai gondolkodás búvkörében léptek a 19. századba. Ennek megfelelően Magyarország arra törekedett, hogy a többi európai országhoz hasonlóan nemzetállammá váljék. Ez a törekvés azonban nem volt könnyű, mivel a 19. század elején a magyar nyelvet Magyarország és Erdély összlagosságának kevesebb mint negyven százaléka beszélte, arról nem beszélve, hogy Johann Gottfried Herder német filozófus azt jósolta, a magyar nyelv néhány évszázadon belül el fog tűnni a magyar lakosság alacsony születési arányszáma mi-

att. Ezen rózsásnak egyáltalán nem nevezhető helyzetnek az orvoslása érdekében a magyar kormányok a dualizmus idején hozzáálltak egy elmagyarosító politikához, amely az első világháború előtt csúcsosodott ki.

A következőkben javaslatot teszek egy forgatókönyvre, más szavakkal egy „alternatív történelemre” annak kapcsán, hogyan alakulhatott volna Erdély sorsa, ha nem sikerül a merénylet Ferenc Ferdinánd főherceg, osztrák–magyar trónörökös ellen Szarajevóban. A trónörökös meglehetősen érdekes és rejtélyes személyiség volt. Azokban az években, amikor az Osztrák–Magyar Monarchia irányításának átvételére várt, olyan reformterveket dédelgetett, amelyek a 20. században válnak életképesek. Ebben az összefüggésben született meg a Nagy-ausztriai Egyesült Államok gondolata és terve. A Ferenc Ferdinánd trónörökös környezetéhez tartozó tudóscsoport által készített részletes tervet nem más, mint a román Aurel Popovici dolgozta ki és vetette papírra 1906-ban, később pedig hasonló címmel könyvet is írt. Ferenc Ferdinánd főherceg ismerte a románok és a többi kisebbség helyzetét, és az volt a szándéka, hogy tizenöt, etnikailag és nyelviileg egységes félautonóm államra felosssa a birodalmat Bécs központtal, ezáltal megőrizve a birodalmat is, valamint megoldva a nemzetiségek problémáit.

Mit jelentett volna számunkra, erdélyi románoknak, ha a trónörökös túléli a merényletet, és végrehajthatja a tervét? Nem más, mint a román identitás megmenekülését, mégpedig a nyugati civilizációtól való elszakadást nélkül, hiszen egy dolog, ha Bukarestben van a fővárosunk, és más, ha Bécsben. Hasonlóképpen azt jelentette volna, hogy erdélyi kultúránk és civilizációnk érintetlen marad, együtt a magyar és német

Aurel Popovici föderációs terve (1906): Nagy-ausztriai Egyesült Államok (Vereingte Staaten von Groß-Österreich)

kisebbségekkel, amelyek évszázadok óta kulturális kapcsolatot létesítettek közöttünk és a Nyugat között. Idegenforgalmi szempontból létrehozhattuk volna a legnagyobb és legvonzóbb turisztikai látványosságot Kelet-Európában. Alkalmunk nyílt volna távol maradni a többségben bűnözők, hozzá nem értők és korrupáltak alkotta bukaresti kormányoktól. Ugyanígy nem lett volna közünk az Ókirályság balkáni-fanarióta kultúrájához sem.

Az erdélyi románok kifejezték a Regáttal (Román Királyság – szerk. megj.) való egyesülés iránti támogatásukat, ám nem tudták, mi vár rájuk. Sokkal jobb lett volna, ha a korrupciót és az ókirályságbeli mentalitást ismerő erdélyi politikusok határozott feltételek mentén autonómiát követelnek Erdély számára.

És mit tehetünk ma? Építsük új-újra Erdély kulturális emlékezetét, tanulmányozva a helyi történelmet és kultúrtörténetet, állítsuk hely-

re az összedőltni hagyott megannyi történelmi műemléket, szeressük és becsüljük meg a magyarokat és németeket, amennyien még megmaradtak közöttünk, ugyanakkor legyünk büszkéek arra, hogy erdélyiek vagyunk.

CORNEL UNC

A szerző baptista lelkész, Windsor, Kanada
(Fordította: Rostás Szabolcs)

Feledésbe merült, 1918-as székely-magyar nagygyűlések

A centenáriumi évében nemcsak a gyulafehérvári nagygyűlésre kellene emlékezni, hanem két, szintén száz éve, de a magyarok által Kolozsváron és Marosvásárhelyen szervezett nagygyűlésre is – hívta fel a figyelmet Fodor János, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem Magyar Történelmi Intézetének tanársegédje Magyar nemzetiségpolitikai kísérletek és a román álláspont című szerdai előadásában Kolozsváron. Az előadás – amely a Korunk folyóirat Összeomlás és impériumváltás Erdélyben (1918–1920) rendezvényesorozatába illeszkedett – az 1918 előtti történéseket taglalta, ezek segítségével ismertette a gyulafehérvári román nagygyűlés kimenetelét. Mint elhangzott, sajtó, úgynevezett székely-magyar nagygyűléseink sokak számára ismeretlenek, pedig legalább olyan fontosak: a kolozsvári rendezvény a gyulafehérvári egyfajta antitéziseként is értelmezhető.

A történész szerint most, hogy a centenáriumi évét éljük, még nagyobb a jelentősége ennek a témának. A kolozsvári és vásárhelyi nemzeti vagy nagygyűlés résztvevők létszáma tekintetében is különbözött a gyulafehérváritól, a magyar nagygyűlések utóéletét a román hadsereg bevonulása nagyban gátolta, holott a magyar történelem jelentős momentumai voltak.

Az első nagygyűlést 1918. november 28-án tartották Marosvásárhelyen, ez volt az úgynevezett

székely-magyar nagygyűlés, amit a helyi politikai erők akadályoztak, így csak pár ezren vettek részt rajta, és a korabeli álláspontoktól különböző lényeges kérdések nem hangzottak el. A vásárhelyi gyűlés a Jászi Oszkár-féle nemzetiségi megoldásokat támogatta: a Károlyi-kormány nemzetiségi ügyekkel megbízott tárca nélküli minisztere Magyarországot a svájci kantonok mintájára

alakítottavolta át szövetségi állammá, vagyis elég kiterjedt autonómiával rendelkező egységekké. Erdély esetében a nemzetiségi szempontok érvényesültek volna: magyar, román és többnyelvű kantonokat hoztak volna létre. December 22-én tartották a kolozsvári magyar nagygyűlést, amelyen több tízezres tömeg jelent meg, ez gyakorlatilag a gyulafehérvári kiáltvány ellentéte-

ként, az arra adott reakcióként értelmezhető: a 26 vármegyét és Erdélyt – amire a gyulafehérvári kiáltvány is hivatkozik – Magyarország keretében kívánták elképzelni. S bár a kolozsvári nagygyűlés eredményességét a román hadsereg megakadályozta, egyenrangú a gyulafehérvári nagygyűléssel – hangsúlyozta Fodor János. Úgy fogalmazott, az más kérdés, hogy a mai emlékezetpolitika

FOTÓ: TÓKÉS HUNOR

Fodor János történész (balra) az 1918-as marosvásárhelyi és kolozsvári nagygyűlésről érkezett előadásában

melyiket hogyan kívánja megünnepelni vagy kiemelni a többi közül.

„Úgy vélem, mindezekről beszélni kell, hiszen ezek az események mind ugyanebben az időszakban és ugyanolyan körülmények között zajlottak. De nyilvánvalóan más-más törekvéseként kell szemlélni az egészet” – szögezte le Fodor János. Kovács Kiss Gyöngy, a Korunk főszerkesztője a Krónikának elmondta, az Összeomlás és impériumváltás Erdélyben (1918–1920) című sorozat négy eseménye után a Magyar oktatási rendszerek és oktatáspolitikusok címmel indítanak új előadás-sorozatot. A Korunk előadás-sorozata egyébként 2007 óta végigvezette hallgatóit a honfoglalástól egészen a huszadik század végéig, különböző aspektusokból közelítette meg a magyar történelem korszakait, ezeknek az európai történelemmel való kapcsolódását – foglalta össze a főszerkesztő. Fodor János társaival (T. Szabó Csabával, Ferenczi Szilárdval, Gál Zsófiával, Olosz Leventével és Fazakas Lászlóval) közösen az Erdélyi Krónika történelmi portál szerkesztője, működtetője. A fiatal történészek szeretnék Erdély múltját és a történelmünkkel kapcsolatos kiadványokat, konferenciákat és kutatásokat könnyedebb formába öntve népszerűsíteni, a nagyobb közönséggel is megismertetni.

TÓKÉS HUNOR